

Tijd voor
cultuur-
educatie!

**Tijd voor denken en reflectie,
tijd voor vormgeving van een toekomst,
tijd dus, voor cultuureducatie.**

Ik schrijf deze gedachten in een tijd van verwarring, angst, solidariteit en hoop, een tijd waar er meer vragen zijn dan antwoorden. In een tijd waar de waarden van ons samenleven en ons denken daarover, de vorm die we daarvoor hebben bedacht, onze handelingen ..., worden aangevallen. En ik sta blijkbaar niet alleen met mijn twijfelend bestaan: de vele jongeren die ik ontmoet, stellen met mij de vragen, maar poneren net zo goed antwoorden.

Dit brengt mijn gedachten bij opvoeden, onderwijzen, educatie en hoe daar omzichtig mee om te gaan. En op hetzelfde ogenblik word ik gevraagd om mijn gedachten te laten gaan over kunst als onderdeel van het grotere veld van cultuureducatie. Want middenin het debat van zoeken hoe we omgaan met waarden en normen, hoe we omgaan met de vele invloeden, denkwijzen, religies en sommige excessen die dat met zich meebrengt, speelt er zich binnen onderwijs en educatie ook een zoeken af hoe we dit kunnen bruikbaar maken voor jongeren die nu opgroeien en zoeken naar enig houvast.

Hoe doen we dit zonder de zin voor burgerschap en kritische ingesteldheid te verliezen? Ik grasduin in het openbare debat over de eindtermen dat vandaag aan de orde is en merk dat we veelal grossieren in het eigen gelijk en de eigen praktijken. Als we doorgaan met deze manier van denken, zullen we uitkomen waar we al staan en stonden, zonder het grotere perspectief van een toekomst die nooit meer zal zijn zoals vandaag. Want ik merk dat we ervan uitgaan dat kinderen en jongeren via onderwijs in gesegregeerde vakken vat moeten krijgen op de totaliteit van het samenleven en het samen toekomst maken.

Na de gebeurtenissen van de laatste dagen twijfel ik grondig aan deze optie. Omdat de verbinding ontbreekt: waar is er plaats en tijd, waar zijn de middelen om de wereld, zijn kennis, kunde, denken en vorm te overzien, te beschouwen, te bestuderen en opnieuw vorm te geven? Het alternatief voor deze optie is plaatsmaken voor denken, reflectie, retoriek, dynamiek in denken en handelen, en dat in een zo breed mogelijke context. En dan kom ik als vanzelf bij 'de kunsten' terecht, als onderdeel van een brede cultuureducatie. Niet bij de tekenles of de muziekles, maar bij de kern van kunst en cultuur als educatieve waarde. De kern, die een bundeling is van wie en wat we zijn als mens, welke waarden en normen we overdragen, hoe we ze vormgeven en hoe we in staat zijn daardynamisch mee omgaan in een steeds veranderend samenleven en een zich vernieuwende samenleving.

Wat we nodig hebben is een atrium, een plaats waar de verbinding tussen alles wat we doen en denken, tussen de verschillende gedachten en levenswijsheden en hoe we deze vormgeven, kan bekeken, bestudeerd, bekritiseerd en beantwoord worden. Deze plaats moet verbindingen leggen tussen spanningsgebieden zoals cultuur en natuur, economie en maatschappij, burgerzin en algemene zingeving, in een coherent geheel, in een cluster van waardig geformuleerde meningsverschillen.

Cultuureducatie - en zeker kunst - heeft dit atrium in zich: cultuureducatie en kunsten geven geen antwoorden, maar zijn uitingen - of minstens pogingen - om onszelf en de wereld te bevragen in 'doen en denken'.

In het ruime gebied van de cultuureducatie kunnen we alle mogelijke thema's benaderen, zelfs vanuit hun meest abstracte vorm. Het is de plaats waar gelijken en verschillen tegenover elkaar kunnen staan, waar werkelijkheid en fantasie een plek hebben, waar Eros en Thanatos elkaar ontmoeten. Een plaats waar persoonlijke expressie gedijt naast inzichten uit de geschiedenis en waar beeld en woord vanuit een hoger perspectief worden ingezet en afgewogen.

In de praktijk denk ik dan aan de mogelijkheid om hierbinnen zowel grote, meer abstracte thema's (goed en kwaad, liefde en haat, moed en lafheid, ...) als meer concrete feitelijkheden (man/vrouw, techniek/ambacht, ...) te bekijken, te bestuderen en er een mening over te vormen. Binnen de cultuureducatie en de kunsten gebeurt dit per definitie zowel vanuit historisch, maatschappelijk, wetenschappelijk, economisch, technisch, ethisch en esthetisch perspectief. Wat niets dan voordelen oplevert voor het denken en voor de vormgeving van het leven zelf. Binnen de kunst en de bredere cultuureducatie kunnen deze meer abstracte begrippen en hun dagelijkse uitingsvormen aan bod komen, zowel voor doeners als voor denkers.

Het is evident dat ik hierbij niet enkel uitga van het louter westerse canon: zelfs de plaats en de functie die we aan kunst toekennen, kunnen bevraagd worden. Waardoor we tegelijkertijd cultuur in zijn meest brede vorm bevragen. Dit betekent dat we weg moeten van een eerder industrieel geïnspireerd onderwijs, waar we met zijn allen op een geijkte manier naar eenzelfde eindmeet worden gebracht, maar meer moeten ingaan op een persoonlijk en maatschappelijk gericht 'clusteronderwijs', waar thema's die ons allen aanbelangen, centraal komen te staan. Om de betrokkenheid te verhogen, is het nodig om deze thema's, vragen en meningen te laten ontstaan vanuit de vragen van de student/lerende. Vervolgens worden deze thema's vanuit verschillende perspectieven benaderd: historisch, economisch, maatschappelijk, ideologisch, ... En dit zowel individueel als in groep. De leerling/scholier/student kan 'zijn' antwoord/mening/bedenking via uiteenlopende concepten en vormgeving met de anderen delen en zo de confrontatie aangaan met andere antwoorden/meningen/bedenkingen.

Dat we dan geen school meer hebben met een lessenrooster dat opgebouwd is uit afzonderlijke vakken en daardoor de gedachten eerder verdeelt dan ze te verbinden, biedt enkel voordelen. Ook voor de eenzame leerkracht die alleen voor de groep staat, biedt deze benadering uitwegen. Ik denk hierbij aan groeps- en werkstations met leerkrachtenteams die hun studenten de weg wijzen, instrueren, bevragen en voeden vanuit diverse invalshoeken.

Ja, dit vraagt een andere en meer dynamische organisatie. Een organisatie die verfrissend werkt voor alle partijen en mee zorgt voor een gezamenlijke en verbindende aanpak.

Dat er ook nog, op maat en behoefte van het algemeen cultureel bewustzijn, studie- en instructietijd nodig zal zijn, is evident. Maar ook daar kan men zoeken naar verbinding in plaats van het lineair en op zichzelf gekeerde vakmatig denken in te zetten. Is de wereld en zijn culturele uitingen en verschijningsvormen immers niet opgebouwd uit verbindingen die ontstaan zijn uit invloeden van ons allen?

De kunsten zijn altijd al een belangrijke factor geweest om zicht te krijgen op gedachten, gevoelens, dromen en concepten over ons bestaan. Daardoor is kunst=educatie en verdienen de kunsten, samen met de bredere cultuureducatie, een plaats in opvoeding, educatie en meer dan ooit in onderwijs.

Kunst is de verbindende factor met het werkelijke en zinvolle bestaan om 'te spreken waarover we niet spreken kunnen'. In kunst en cultuur zijn lichaam en geest één geheel, zijn materie en het niet-materiële met elkaar verbonden en bieden ze ons de kans om onszelf uit te drukken.

Is er vandaag iets belangrijkers dan om vanuit de dagelijkse diversiteit van denken en handelen, samen te zoeken naar een toekomst? Om normen en waarden eerder als vraag dan als antwoord mee te geven?

*Tijl Bossuyt
Artistiek en zakelijk leider
De Veerman
1 april 2016*